

JUHÁSZ GYULA ÉS AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR

SZALATNAI REZSŐ

Menekült a könyvek közé. Kora ifjúsága óta biztonságban érezte magát, ha körülbástyázták a könyvek. Mondják, ilyenkor eltűnt a félszége. A bizonytalanság, mely elúrhodott az arcán, elillant a könyvek láttán. Megindító, kérlelő szemek kielégültek és megpihentek. Az a hiteles Juhász Gyula-kép, amely úgy ábrázolja keserű prófétaarcát, amint éppen könyvet olvas. Így teljes ez az ember, harmonikusan együtt van minden vonása. Ha feltekint, úgy tűnik fel, szétesik ez az egység, aggodalom, kétely, magány és idegenség telepszik rá.

Törekény, kicsi testet, nem-szép arcot kapott a természettől, könyvekkel borította el magát önnön pótlásaként. Esmék, képek, örök érvényű mondatok, gyöngyként csillogó rímek között élt belül, egész figyelme ezekre terjedt ki, elhanyagolta külsejét, nem ért rá arra, hogy környezetével is törődjék. Azt hitték, igénytelen, pedig nagyon igényes volt belül. Boldog volt a tudástól, de nem kérkedett vele. Igazi poeta doctus. Nő szerelmében nem úgy volt része, mint szabályos társainak, holott egy Anti-Adonisz önemésztlő szenvedélyével eseng a rubensi formájú szökekért. A szellem szüntelen gazdagodása kárpótolta a testi fogyatékokért. A férfiúi sikerek elmaradásáért bosszút állt tudásbeli hódításokkal. Ezért néha mosolyt derengtetett az arca. Ha könyvet olvasott el, úgy érezte, fénnel, hittel és szépséggel telt meg, törekényen is felmagasodva lobogott, mint a Költészet élő lángja.

Ehhez képest otthonosan mozgott ott, ahol mások elfogódva csetlettek-botlottak, előadótermekben, könyvtárakban, múzeumokban, szóval a szellem raktáiraiban. Kitűnő diák volt gimnazista kora óta. A szegedi érettségi után Budapesten töltötte egyetemi éveit, itt szerezte meg tanári oklevelét. Nem kétséges, hogy Juhász Gyula költői fejlődésére és tanári felkészülésére, tehát egész szellemi kibontakozására nézve Budapest a legfontosabb állomás. Itt akart maradni, pesti állásért esedezett, és küzdött az osztályrészül kapott vidéken. Védtelennek és magányosnak érezte magát a műveltség bástyáin és falain kívül. Zárt városkapukat döngelt hiába.

Köztudomású, hogy magyar—latin szakos bölcsészhallgató volt a fővárosban 1902 és 1906 között. „Négyessy László, Riedl Frigyes és Katona Lajos, ez a három tanárom jelentette számomra a Mestert” — írja egyik cikkében. Ismeretes, hogy Négyessy híres pénteki irodalmi szemináriumának nemcsak buzgó tagja volt, hanem hat szemeszteren át titkárja is. Juhász Gyula kereste ki az előadókat és bírálókat, ő állította össze a fölolvasások sorrendjét. Ez volt Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, Kuncz Aladár, Laczkó Géza, Oláh Gábor, Hoffmann Edit, Balázs Béla, Mohácsi Jenő, Gábor Andor, Csáth Géza, Rédey Tivadar, Benedek Marcell, Sas Andor és annyi más kiválóság első irodalmi érvényesülésének színhelye, s persze a buzgó titkáré, aki már költő hírével érkezett ide, s korábban publikálta verseit, mint Babits és Kosztolányi. Élete végén meghatottan gondolt erre a korszakra. Nietzsche és Schopenhauer varázsa alatt állottak, vallja, szerették Weinigert és Strindberget, mivel azok nőgyűlölők voltak. Ehhez társult lelkes Tolsztoj-érdek-

lödése s a mohó ismerkedés Herbert Spencer szociológiájával, a divatos tudománnyal. Nagy disputák színhelye volt az irodalmi szeminárium. Balázs Béla és Prohászka Ottokár heves összecsapása a vallás vagy a művészet elsőbbségéről emlékezetessé vált mindnyájuknak, előrevetítette a jövőt. A kávéházi asztaloknál folytatódott a vita, s mint az árvíz, elöntötte az irodalommal szomszédos területeket is. A bölcsészkar épületének második emeletéről levonultak a közel eső kávéházba, s hallgatták Schmitt Jenő fejtegetéseit az eszményi anarchizmusról. A pesti egyetemen akkor mindennek irodalmi színezete volt. Versek és esztétikai felfogások körül tört ki a társadalmi és ideológiai gyökerű ellentét. Irodalmi forradalom bontakozott ki a Múzeum körúton. A széplelkek képzeletében ekkor épült fel ama Elefántcsonttorony, amelybe a művészek az élet rideg bajai elől felmenekülnek.

Elefántcsonttorony nem egy volt. A filozopter-társaság talált ilyet a kávéházi asztaloknál. A jó barátok egymásnak olvasták fel verseiket. Juhász közvetlen körében a társaság tengelye egy debreceni fiú volt, a barátság felülmúlhatatlan erejét árasztó Zalai Béla, matematikus és filozófus, aki az ismeretelmélet egy új rendszerén dolgozott, s 1915-ben elpusztult a háborúban. Kosztolányi írja egyik levelében, hogy „*Zalai Béla a mi Brandesünk*”. Az volt az ereje, hogy meghallgatta, elolvasta s megbírálta a fiatal írók műveit. Juhász váltig arra emlékezik, milyen varázserővel tette ezt; még a felsőbb matematikáról is annyi hittel és szeretettel beszélt, a pesti körúton bolyongva éjszakákon át, hogy elkápráztatta a költőt. „*Még most is hallom harsány, életörömtől harsogó kacagását, amint párizsi és egyéb éhezéseit és nyomorát említette*” — írja Juhász. Az ilyen pajtások voltak az eszményi olvasók, hozzánk a költők verseiket. Babits is tekintélynek tartotta Zalaít.

Ha bármi felkavarta őket odakünn, az egyetem meghitt légkörében ismét nyugalom szállott szívükbe. De jellemző, hogy az egyetem, mint Elefántcsonttorony, nem ernyesztette el híveit. Ha történetesen nem esztétikai párviadalra került sor, mint 1905 őszén, midőn a Habsburg-barát kormány ellen tüntető diákságot az egyetem épületében rendőrkarokkal próbálták letörni, az esztétikai meggyőződés menten politikai magatartással keményedett. Juhász Gyulát akkor egy rácsapó rendőrkar jobb kezén komolyan megsebesítette. A Dollinger-klinikára vitték, ahol társukat együttérzéssel felkeresték a bölcsészek, mások egy lapot írtak alá, amelyen sürgősen üdvözölték Juhász Gyulát. Ez is hozzátartozott az esztétikai irodalom-szemlélethez.

Elefántcsonttorony volt, ha együtt lehettek eszményképükkel, az irodalom szemlélet egyik megtestesülésével: Riedl Frigyessel. Amikor Riedl, *a csodálatos férfi*, belépett az előadóterembe, elektromos áram futott végig tanítványain — írja Juhász — „*érezni kellett egy rendkívüli ember jelenlétét*”. Csupa szellem volt, finom kritika és gyengéd ironia; *omnia admirari*, hirdette Riedl Horatiusszal szemben. Ahogy Juhász leírja mestere imbolygó, tétova lépéseit a Múzeum körüti palota folyosóján, midőn előadás után este hazaballag, s nagy árnyékában a padlón hosszan és rejtelmesen utánahúzódik öngyilkos barátjának, a nem kevésbé nagy Péterfy Jenőnek árnyéka, ebben a hangulatban Juhász saját képe is benne van. Áhitattal leste ideálját, olyan akart lenni, mint Riedl, s tudjuk, legsikeresebb pedagógiai működésében, elsősorban Szakolcán, olyan lett, szerették is tanítványai.

Ilyen körülmények és élmények közt jártak a fiatal költők abba az Elefántcsonttoronyba, melyet *Egyetemi Könyvtárnak* hívtak. Nagyon jól érezték magukat a könyvek birodalmában, pláne Juhász Gyula. Babits, Kosztolányi és Juhász nemrég kiadott levelezéséből is látható, hogy a Ferenciek terén nagyon otthonosan mozogtak. Szellemi fejlődésük fegyvertára ez a könyvtár volt. Külföldi könyvújdonsághoz, folyóiratokhoz, hazai irodalmi ritkasághoz itt jutottak hozzá. Egyikük

kölcsönvette Nietzschét vagy Schopenhauert, s aztán egymásnak adták tovább, kézről kézre. Indexük ott feküdt hónapszámra letétként a kölcsönző barna fiókjaiban. Eltanyáztak az emeleti nagy Olvasóteremben vagy a folyóiratolvasóban, a látogatók törzskarához tartoztak. Akkor már mindnyájan két-három idegen nyelven olvastak, s Vajda, Reviczky, Komjáthy lírájában felfedezték forradalmas társaikat és követésre méltó elődeiket.

Titkon áhítoztak egy könyvtárosi állásért, de félő volt, úgy járnak, mint nemzedéktársuk, Móricz Zsigmond. Móricz ugyanis éppen ekkor, 1903-ban — elmondja az *Életem regényében* — a teológiát és jogázkodást faképnél hagyva, szemet vetett egy könyvtárosi állásra az Egyetemi Könyvtárban. Gyulai Pál apró, lilaszín gyöngybetűkkel írt meleg ajánlólevelével kopogott be Ferenczi Zoltánhoz, az igazgatóhoz. A rideg Ferenczi felderülve fogadta, szeme büszkén elidőzött a nagy tekintélyű sorokon. Hogyne, mondta, megkapja az állást. És másnap kinevezte arra a helyre Hóman Bálintot.

Juhász Gyula az Egyetemi Könyvtár tőszomszédságában lakott, nem családnál, a Királyi Pál utca és a Képiró utca sarkán álló Egyetemi Diákotthonban, kedélytelen, rideg-hideg szobában. A közeli Diákmenzán étkezett. Előadásokra, szemináriumba a Múzeum körútra járt, az is csak pár lépés a Királyi Pál utcából. Ha nem volt előadás, a Reáltanoda utcán át pár perc alatt elérte a könyvtárt, ahol bármikor megtalálhatták. Nemzedéke tagjai közül leginkább Juhász vonzódott a könyvtárhoz zavartalan hűséggel. Babits, Kosztolányi hónapos szobát béreltek, függetlenebbek voltak a szegedi postásözvegy fiánál, dolgozni, olvasni kávéházba jártak, csak kölcsönözni mentek a könyvtárba. Juhász azonban megfontolt költségkímélésből az ingyen helyet választotta. S végtelen örömmel járt be.

Dr. Pétergál Henrik, nyugalmazott tanár, aki három évig egy szobában lakott vele a Diákotthonban, elbeszélte nekem, hogy egyszer sürgősen keresték Juhászt az internátusi szobában. Pétergál tanult, azt válaszolta, Juhász nincs idehaza, nyilván az Egyetemi Könyvtárban lesz, keressék ott. Kiderült, arról van szó, hogy statisztaként fellépjen a Nemzeti Színházban, a *Monna Vanna* előadásán. Mellesleg szólva, a színház is macskaugrányira állott, a Múzeum körút s a Rákóczi út sarkán. Oláh Gábornak ismerőse dolgozott a Nemzetiben, így jutottak a statisztafellépésekhez, ami nemcsak azért csábító, mert egy fellépésért egy forint jár, de bizalmas közlőről láthatják a színésznőket is, a *Monna Vanna* előadásain például a szőke csodát, Márkus Emiliát. A diák elment, kisvártatva visszatért, nem leli Juhászt a könyvtárban sem. Erre Pétergál maga ment el vele, de a nagy olvasóteremben valóban együtt sem találták meg, ott volt a folyóiratosztály olvasószobájában, elmerülve egy francia lapban.

Hogyan olvasott? Dr. Gedő Simon, nyugalmazott tanár, ugyancsak Juhász évtársa és barátja, elmondta nekem, hogy a költő órákig tudott ülni moccanás nélkül könyvek és folyóiratok felett, szinte megsemmisülve testi mivoltában. Mohón, kielégítetlenül olvasott, ha kávéházban ültek: szerette az újságot is. Olyankor, olvasás közben, egy szót se szólt környezetéhez. Nem csinált jegyzeteket, mindent emlékezetére bízott, ellentétben társaival, akik buzgón jegyzeteltek mindent. Tudása első kézből szerzett tudás volt, mint Aranyé, Csokonaié. Egyszer nyáron, vakációban, Gedő átutazott Szegeden, Juhász kijött a pályaudvarra, kezét szorongatta s evvel búcsúzott tőle:

— Viszontlátásra az Egyetemi Könyvtárban!

Gedő szerint is leggyakrabban a folyóiratolvasóban tartózkodott. A könyvtárban, az előcsarnokban, gyakran látható volt, fiatal írókkal, előadással jelentkező

Négyesy-hallgatókkal tárgyalt. A Diákotthonban, mesélte Pétergál, tikkadtan hallgatott, mint aki kiesett szerepéből. Nagyon ágrólszakadtan festett. Egyszer télen, mert rosszul fűtöttek a szobákban, felkerekedett egy diákküldöttség, s panaszsra ment az otthon igazgatójához. Juhászt állították a sor élére, rajta igazán szemléltethető volt, hogy a diákok fáznak és köhögnek. Ha dolgozni akart, a könyvtár csendes helyiségeit kereste fel. Pétergállal tréfákozva beszéltek:

— Henrik mester, írtam a könyvtárban egy verset, lesz pénz pótvacsorára! — mondta a szobába belépő Juhász.

— Nagyszerű, Gyula mester! — válaszolt a boldog szobatárs — éljen a magyar líra!

Ilyenekre emlékezett az öreg Pétergál Henrik.

Juhász pályatársai megénekelték a pesti utcákat, a pesti nőket, a budai hegyeket, a kávéházakat, a lakásokat, az égboltot — Juhász, ahogy emlékezni kezd a tovatűnt ifjú évekre: az Egyetemi Könyvtárra gondol, s verset ír róla. Ez a költemény a *Filológia*:

*Budapest, ez a nagyvilági dáma,
Engem nem ölelt, nem csókolt soha,
Szegény diáknak nézett, aki árva,
Kihez a pénz és öröm mostoha.*

*Egy palotája szeretett csak engem,
A könyvek dohos, ódon csarnoka,
Melynek porától ittasult a lelkem,
Tavaszt nem láttam akkor én soha!*

*Míg zöldes és lilás pompában ébredt
A nagy körutak ujjongó sora,
Engem rabul ejtett a félsötét,
Mély titkokat zsongo könyvtárszoba!*

*Horatiust Scaliger jegyzetével
Bújtam s az óra lassan járt tova
És Lidia, Cloé fehér nevével
Betelt a könyvek nagy, komoly sora.*

*S mint őszám, a Korvinák bús diákja,
A múlt kódén átködlő cimbora,
Margóra róttam: Ihatnám! Hiába!
Életszomjam nem oltom el soha!*

Ez valóban hiteles és közvetlen vallomás erről a könyvtárról. Ami ismereteink alapján elképzelhető a pesti Juhász Gyuláról, azt ebben a versben lírai hangulat formájában a költő maga prezentálja igen találékonyan. Horatiust olvassa a híres olasz filológus kommentárjaival, az óra lassan jár tova, az olvasótermi óra tudniillik. Ime, az Egyetemi Könyvtár költő-olvasója elmondja, hogy itt kapta a tenyésztő meleget, ezen a védett helyen a könyvek összeálltak Elefántcsonttoronnyá a csúnyácska kis árva diáknak. A vers 1908-ból való, Nagyváradon írta, s első ízben a *Holnap* második kötetében jelent meg. Ez az adatszerűség, amit a *Filológia* nyújt, a legterjedelmesebb, más verseiben, a későbbiekben sem találunk ennyi leírást. Szakolcán írt Juhász drámaibb realizmussal a magyar Végekről, de valóságrajza ott se dúsabb, látványosabb, mint ebben a versben.

Emlékező képzelete közvetlen szemléletet idéz tanúul, a Korvinák diákjának magyar jegyzetét. S az Egyetemi Könyvtárnak valóban van ilyen kódexe, bár az nem Mátyás király könyvtárából való. A *Cod. lat. 25.* jelzetű kézirat első része ez, mely a középkor egyik kedvelt elbeszélésantológiájával kezdődik, a *Gesta Romanorummal*. 1474-ben másolta Sztárai Mátyás, aki alighanem nagyon szerette az itókát, mert munkája közben, a 82. levélen, az egyik bekezdés végére, a latin szöveghez odarótta tikkadt sóhaját az anyanyelvén: *Hogh yhathnam!* A kódex Egerváry László püspöki igazgatóé volt, s a török a Corvinákkal együtt vitette Sztambulba, ahonnan Abdul Hamid szultán 1877-ben, mint ismeretes, tizenegy Corvinával együtt visszaadta nekünk. Ebből nyilvánvaló, Juhász Gyula a könyvtár kivételes olvasói közé tartozott, hogy diák lévén megtekinthette a könyvtár féltve őrzött kódexanyagát is. Ezt a század elején a könyvtárban dolgozó tudományos tisztviselők tették lehetővé, olyan literátor-könyvtárosok, aminő Dézsi Lajos volt, a későbbi egyetemi tanár, irodalomtörténész vagy Dedek Crescens Lajos, a történész és író. Ők megbecsülték az olvasók karából az érdeklődőbbeket, tehát a nagyszemű, sápadt szegedi fiút is, akinek már versei jelentek meg a lapokban, s a diákok és tanárok egymásnak adták a hírt, hogy kiváló, felkészült kritikus. Így került a tömött latin sorokba dugott magyar sóhajtás a könyvtárra emlékező költeménybe.

Juhász Gyula könyvtárélménye, az igazi, szegedi és más városbeli könyvtárélményt felülmúlón: az Egyetemi Könyvtárbeli volt. Ha könyvtárról ír, erre a nagyra, a legrégibb magyar könyvtárra gondol óhatatlanul. Nagyváradon gondolkodva, mert a magyar Birmingham szerencsés keretet adott a költő hamar kallódó alakjának, erősítette költői és emberi önérzetét — ahogy Dutka Ákos könyvéből tudjuk —, de váradi témájú verset alig írt, Váradon kezd emlékezni Pestre. Innen a *Filológia* létrejötté s innen a *Könyvtár* című vers születése is meg a *Könyvek és könnyek* jelzetű poéma. Ezek pár hónappal későbbiek a *Filológiánál*, 1909-ből való. A *Könyvtár* egy szobányi könyvtárról szól, de nem valami speciális gyűjteményről, nem író vagy tudós otthonáról. Van itt minden, tarka olvasmányok s filozófusok, a költő a duruzsoló kályha mellett Shakespearét olvas. De egy sora idézni való: „*Igazság? Csak az élet az igaz*”. Hiába várnak rá a filozófusok, akiket oly jól ismer, az élet most már több a könyvnél, nagyobb élmény a bölcséleti eszmélésnél is! Ez a váradi élmények, a szerény bohémélet, az Anna-szerelem visszahatása a filozopterlélek szent könyvtárélményére. Meri leírni, hogy a könyvek közt nincs bölcsesség, és nincs vigasz. Persze, annál több akad a könyveken kívül. Pesten még a könyvek rendületlen igazságot képviseltek és bölcs útbaigazítást, a szőke nagyváradi színésznő kiforgatta ezt a nyugodt, biztos szemlélődőt. „*A könyvek boldog városában éltem...*” — így kezdődik a *Könyvek és könnyek* című szonettje. S ez Budapestnek szól és az Egyetemi Könyvtárnak, „*hol gót eszmék, görög romok, Reneszánsz kupolák, rokokó csárnokok Rejtettek el biztatva és kevélyen*”. A könyvtár azonosul a nagyvárossal, a könyvélmények Európa-élményt tudatosítanak, a fauszti kultúra egész skáláját. Ott Pesten erős volt, harmonikus, „*enyém volt minden korok vígasza. A nagy világ, a kis haza Enyém volt asztálon és ágyban*”. Ez a visszaemlékezés a könyvtárra, az Egyetemi Könyvtárra, visszarévedezés a könyvtár embernevelő erejére, de egyúttal rávilágít a fiatal Juhász Gyula irreális és idealista gondolkozására is. Ezt mondja a vers végén:

De egyszer útam innen kifelé vitt,
Az élet szele örökre elszédít,
Azóta véres és rózsás nyomon járok,

*Enyéme az új arcok és új álmok,
Enyém a könny, láz, gond és szerelem
S könyvek igazát sehol sem lelem!*

Mintha a szellemi műveltség valóságértéke és a világ valósága, tehát a társadalomé is: összeegyeztethetetlen volna. Idealista eszmélésének hasad így ketté a világ, szellemre és valóságra, melyek nem azonos anyagiak. Holott könny, láz, gond és szerelem a könyvek igazát jelenti. Így kesereg az örök diáklélek, aki későn ébred a valóság és szellem kettősségének személyes lírai következményére.

De ráébred erre Juhász Gyula. Nem bírja, hogy fölébe kerüljön az Élet, az mégsem annyi, minden szerelmével, mámorával egyetemben, mint a szellem. A *Vigasztalásul* című jól ismert versében „könyvet olvas”, Schopenhauert és Nietzscht idézi, de a drámai erejű vallomás már szintézisre mutat. Elolvasta a könyveket:

*És megcsókoltam Anna szép kezét
S szeretném megcsókolni Anna száját.*

Ez is ugyanabból az esztendőből való, 1909-ből, ez is nagyváradi vers. S a tűnődések így: könyv és könyvtár — valóság, élet, szerelem párhuzamos vonalain tovább folytatódnak Szakolcán, ahová Nagyváradról helyezték át, s ahol a csepp nyitramegyei városka sajátságos formája rákényszeríti a költőt a valóság megmáshíthatatlan elfogadására, poétikájában tehát a realizmusra. A csöndben, hóhullásban, a magányban, a természetben szüntelen faggatja könyvemlékeit. E tűnődő-faggató magatartás legszebb kifejezése a *Nénia* című verse, a nagy olvasó, könyvtárszerető őszinte vallomása:

*Könyvekre hajtom le fejem,
Mint fáradt vándor sírhalomra;
Könyvek, ti bölcs és végtelen
Sirok, nem adtok már nekem
Vigasztalást a végtelen napokra.*

*Élet mely szomja égeti
Pusztába lankadt szívemet
És messzetűnő évei,
Mint bús echók, úgy zengetik
Feléje a hiú reményeket.*

*S míg sorsom altatót susog
S hagyom éjét leszállani,
A ködben rátok gondolok,
Tündöklő jóni oszlopok
És Annának tündöklő vállai!*

Ezt 1912-ben írta Szakolcán. Könyv és nő már szimbólummá válva kíséri a költőt, mint két múzsa, mellyel nem tud betelni. Már dühöng a Háború, de a probléma mit sem változik:

*A könyvek várnak, ó de mennyi könyv még,
Szép, holt betűk, száz élő gondolat.
Távol, közel a vérző, ősi föld ég,
De nekem már elásták kardomat.*

*A lelkem bús csuklyába öltözött rég
S megölték ifjú akarásomat.
A könyvek várnak, könyvek könyve, tenger,
Találkozára távoli s ívekkel ...*

Így szól a *Stanzák* című versében (1916). Vágy, örök vágy, kielégítetlen szomjúság. A vágy és kötelesség — mert az élet az — eleven szemlélettel varázslódik eléánk. Késő minden, írja még a versben, s mégis kell, kell a világ, az élet, még ha messziről sugárzik is fénye. Végigjárhatnánk Juhász életművét, a kutatás ösvényein innen is, onnan is előbujnának könyvek és könyvtárak emlékképei. Tele van ez a költészet a könyvtár szellemével, könyvek szeretetével, a költői ige mágiájával, mosollyal és rímmel, a trubadúr erejével.

Egy írásművére még feltétlenül utalnom kell, mert ez ismét közvetlenül az Egyetemi Könyvtárt idézi. A *Dialógus a könyvtárban* című párbeszédés formájú prózájáról van szó. (Szeged, 1924. november 16). Anatole France halálára írta, aki úgy tudott gyönyörködni könyvekben, régiségekben, mint senki. Juhász más volt, mégis szemlélete hasonlatos a francia íróéval. „A nagy anyakönyvtár egyik távoli, csendes zugában, alkonyatkor. Az ablakból kilátás a szöke folyóra és a ligetre, ahol gyermekek labdázhatnak és szerelmesek sétálnak” — ez a színhely. Anyakönyvtár: Egyetemi Könyvtár. Diákkori gondolatok szólalnak meg a tudós és a költő párbeszédében, mindkét szereplő ugyanazt az élményt és tapasztalatot mondja el, mely felváltva rakódott le Juhász Gyulában. A dialógus így indul:

A tudós: Legjobb volna könyvtárban lakni, egész életünket itt élni le, éjjel-nappal leghűbb barátaink közt lenni: lehet ennél boldogabb és bölcsőbb élet?

A költő: Nem tudom. Sainte-Beuve a temetőhöz hasonlította a könyvtárat, a temetőhöz, ahol híresek és elfeledettek nyugszanak egymás mellett.

A tudós: A temetőben néha több és szebb élet van, mint az élők között. Tavaszszal jobban virul a temető, mint a város.

Később a tudós folytatja a könyvtár dicsőretét: „Az emberiség legnagyobb képviselői, a gondolat és érzés legelső művészei vannak itt egymás mellett, mint királyok és hősök a Pantheonban”. A költő válaszol és cáfol: az emberi tévedések és gonoszságok húzódnak meg a filozófia és história könyvpolcain. Okosabb dolog ezeknél a könyveknél — egy bibliai szótár. Gyönyörű tudomány a filológia — ismeri el a tudós. A költő az irodalomról szól, milyen unalmas minden itt, egyetlenegy érdekes dolog van a világon: az élet! Beszélnek aztán ponyváról és remekművekről. A költő egyszerre csak ezt mondja: „Nézd csak ezeket a nemes, komoly és pompás kódexeket. Mennyivel tartósabbak, szebbek és stílusosabbak, mint az úgynevezett modern könyvek. Ezeken a kódexeken egy élet szeretete és áhitata érzik, a magány, a csend, a béke, az elmélyedés és az önfeláldozás illata”. Aztán vitatkoznak a történelem értelméről. Montaigne nem kételkedett annyit, mint egy kritikai szellem, ha történelmet olvas — mondja a költő. Csak a költészet nem téved, mert nem hazudik. A belső igazsága az egyetlen és üdvözítő! Még egy könyvjelzetet is idéz itt, olyan jelzetet, amilyen az Egyetemi Könyvtárban volt honos. Aztán egy horatiusi sorral befejezi mondanivalóját. A jelenet azzal zárul, hogy a ligetből fölhangzik a szökökút zenéje és a szerelmes párok kacagása.

Már akkor messze volt Pesttől, messze a kedvelt tanári pályától, vidéki újság vezércikkírója, nyugdíjtalan nyugdíjas, nagy és termékeny éveit után osztályától elhagyatva és megtagadva, de hűséges munkásszívek között s parasztok kezét szorongatva, nem is jelképesen, hanem valóságosan, Tápén. Haláláig felrémlt előtte a Könyvtár, a nagy és bölcs, az Elefántcsonttorony, az Ifjúság Tornya, megsímo-

gatta a könyveket, könnyet hullatott rájuk, a pergamenekre is, a régi szép betűkre, a magyar nyelv emlékeire. Senki mélyebb hittel nem kívánta, hogy nőjjön s nyíljon ki mindenkinek a régi nagy könyvtár, a pesti egyetemé, mint ahogy ő kívánta, szegény. Édes szavai örökké ott maradnak az Egyetemi Könyvtár millió kötete között.

JEGYZETEK

Ifjúságáról s pesti egyetemi éveiről: Kispéter András: Juhász Gyula. Bp. 1956. — Egyetemi tanárai: Négyes-órak, Szeged és Vidéke, 1918 május 4. — Barátairól és évtársairól: Egyetemi társak? Nyugat 1937. május. 323—325, posthumus közlés hátrahagyott irataiból. — Kosztolányi Dezső Zala-Béláról: Babits, Juhász, Kosztolányi levelezése. Kiadta Bélia György, Bp. 1959. Babitshoz írt Kosztolányi-levél, Bécs 1905. február. 18. — Riedlről külön cikket írt: Riedl Frigyes, Szeged, 1923 december 25. s a Holmi c. kötetében. — Az Egy. Könyvtárbeli könyvkölcsházokról Bélia György idézett levélgyűjteményében, az 1904., 1905. évi levelekben többször is szó esik. — Móricz Zsigmond esete Móricz: Életem regényé-ben. — Az Egyetemi Diákokotthonról: Pétergál Henrik dr. ny. tanár szóbeli közlései, továbbá Pásztor József: Juhász Gyula (a Hatvany Lajos szerkesztette Beszélő házak c. kötetében, 108—115. l.) E közlemény több adata azonban téves. — A statisztaszerepről a Nemzeti Színházban ugyancsak Pétergál Henrik dr. közlése. — Olvasási módszeréről: Gedő Simon dr. ny. gimnáziumi tanár szóbeli közlése. — A verseket J. Gy. összes versei, Bp. 1959. Szépirodalmi Könyvkiadó szövege alapján idézem. A Filológia c. verséről, mint könyvtártörténeti adalékról: Vértessy Miklós A Könyvtáros 1961. 10. sz. 611. l. Dutka Ákos könyve: A „Holnap” városa Bp. 1955. — A Dialógus a könyvtárban: Holmi, Bp. 1929. 93—98. l.